Alexei PALII

ÎNTREBAREA ŞI RĂSPUNSUL ÎN COMUNICAREA ORALĂ

1. Întrebarea

1.1. Ce este o întrebare? Comunicarea dintre două sau mai multe persoane poate începe cu o întrebare. O simplă şi nevinovată întrebare uneori este în stare să deschidă o interesantă discuţie asupra unui obiect, să conducă spre cunoaşterea unor adevăruri, iar alteori ea poate trezi anumite stări refractare şi reticenţe, declanşînd conflicte sau tensiuni de lungă durată. Tocmai de aceea este deosebit de important să ştim mai întîi care este rostul unei întrebări, cînd e cazul şi cînd nu să punem întrebări, cum trebuie să formulăm o întrebare, ce este o întrebare deranjantă etc.

În general, întrebările ne oferă posibilităţi nebănuite de a ne informa şi a acumula cunoştinţe în cele mai diferite domenii de activitate. Vom aminti în acest sens doar de întrebările puse la diverse forumuri, în cadrul interviurilor, la examene, în ancheta judiciară, la dezbaterile judecătoreşti etc.

Întrebarea este alcătuită din *supoziţie* (în logică ea se mai numeşte *presupoziţie*), adică elementul din care este clar că deja cunoaştem *ceva* despre ceea ce întrebăm (*supoziţie* însemnînd „presupunere") şi din *incertitudine*, adică elementul care constituie subiectul propriu-zis al întrebării. Să observăm structura întrebării din următorul exemplu: *Are oare sorţi de izbîndă autoproclamata republică Nistreană?*

Din conţinutul acestei întrebări se poate deduce că persoana care a adresat-o ştie deja că „Republica Nistreană" este o formaţiune cvasistatală autoproclamată şi că starea de lucruri de acolo e de aşa natură încît e îndoielnic că ar putea exista prea mult. Aceasta este *supoziţia.* Iar ceea ce se întreabă, adică *va avea oare autoproclamata R.M.N. sorţi de izbîndă?,* este *incertitudinea.*

Dacă supoziţia e adevărată, întrebarea este corectă, şi dimpotrivă, dacă supoziţia este falsă, întrebarea este greşită. De exemplu:

1. *Ce a spus Ronald Reagan, preşedintele S.U.A., despre Uniunea Sovietică?*

2. *Ce a spus Vasile Alecsandri despre Uniunea Sovietică?*

În aceste două exemple, prima întrebare este corectă, pentru că supoziţia ei (*Ronald Reagan, preşedintele S.U.A., a spus ceva despre Uniunea Sovietică*) este adevărată, iar a doua întrebare este greşită, pentru că supoziţia ei (*Vasile Alecsandri a spus ceva despre Uniunea Sovietică*) este falsă. Pentru a constata dacă supoziţia este adevărată sau falsă, ea trebuie confruntată cu adevărul, însă adevărul este următorul: Ronald Reagan a spus că Uniunea Sovietică este imperiul răului, iar Vasile Alecsandri nu putea spune nimic despre Uniunea Sovietică, pentru că el a trăit cu mult înainte ca aceasta să apară.

Trebuie menţionat însă că o întrebare corectă încă nu garantează un răspuns adevărat. Altfel zis, corectitudinea întrebării este doar o condiţie pentru a primi un răspuns adevărat, dar nu şi o garanţie.

În cele ce urmează ne vom referi la unele situaţii în care întrebările constituie o latură importantă nu numai a comunicării, dar şi a anumitor activităţi.

1.2. Întrebarea în ancheta judiciară. Formularea şi adresarea întrebărilor în activitatea judiciară au o importanţă deosebită sub mai multe aspecte.

În primul rînd, trebuie să ştim bine dacă o anumită întrebare, concretă, urmează a fi adresată sau nu. Pentru că în unele situaţii, bunăoară în cadrul cercetărilor penale, o întrebare inadecvată ar putea compromite

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

întreaga anchetă. Din supoziţia întrebării (care există în mod necesar) persoana interogată ar putea deduce dacă anchetatorul cunoaşte anumite detalii despre săvîrşirea infracţiunii, fapt ce l-ar determina pe anchetat să-şi schimbe comportamentul sau chiar să dea răspunsuri false.

În al doilea rînd, mai este necesar să ştim care e momentul potrivit pentru a pune întrebarea: la început, ceva mai tîrziu sau spre sfîrşitul cercetărilor. Pentru că **fiecare întrebare îşi are locul potrivit.**

În al treilea rînd, întrebarea se cuvine să fie formulată exact. În acest sens este necesar să nu uităm în nici un caz că întrebarea nu trebuie să sugereze răspunsul (în jurisprudenţă, întrebările care sugerează răspunsul sînt considerate incorecte şi se anulează). Să analizăm sub acest ultim aspect cîteva întrebări şi să sesizăm nuanţele de sens care le deosebesc:

1. *Ai sustras banii de la cetăţeanul X?*

2. *De ce ai sustras banii de la cetăţeanul X?*

3. *Ai sustras banii de la cetăţeanul X, ca să-ţi cumperi demîncare?*

Formularea întrebării în prima variantă este potrivită doar în cazul în care se ştie că cetăţeanului *X* i s-au sustras banii, iar cetăţeanul *Y* este bănuit că i-ar fi sustras, dar faptul că anume el i-a sustras nu este încă dovedit.

Formularea în varianta a doua este potrivită în cazul în care s-a dovedit faptul că cetăţeanul *Y* a sustras banii (sau el însuşi a răspuns afirmativ la prima întrebare). Întrebarea respectivă este necesară atunci cînd anchetatorul are intenţia să afle cauzele săvîrşirii infracţiunii (ceea ce va avea o importanţă deosebită la stabilirea vinovăţiei, respectiv, a pedepsei).

Formularea în varianta a treia nu este admisibilă, pentru că sugerează cetăţeanului Y un anumit răspuns (*pentru a-şi cumpăra demîncare*), ceea ce ar putea conduce la calificarea faptei ca fiind săvîrşită în circumstanţe atenuante.

În comunicarea din cadrul activităţii judiciare, mai ales în rechizitorii şi în pledoariile avocaţilor, se folosesc deseori întrebările retorice ca modalitate destul de eficientă de demonstrare a unor teze. Aceste întrebări au răspunsuri subînţelese, sugerate de experienţa seculară, şi tocmai de aceea ele se prezintă ca axiome redutabile în arhitectura argumentării. Observaţi, de exemplu:

1. *Oare o persoană în depline facultăţi mintale nu-şi dă seama că o asemenea faptă este condamnabilă?*

2. *Mai ai nas să vorbeşti după cele întîmplate?*

3. *Cine nu ştie că ziua se vede mai bine decît noaptea?*

Valoarea demonstrativă şi forţa de convingere ale întrebărilor retorice au fost studiate şi puse în aplicare încă în antichitate. Să ne amintim, în acest context, de o pledoarie a lui Cicero, rostită în faţa Forului Roman, care începea cu o întrebare retorică: *„Pînă cînd, Catilina, vei abuza de răbdarea noastră?”.*

În cultura comunicării şi mai ales în arta comunicării (zisă şi *retorică*), întrebările retorice formează un capitol aparte, foarte vast, despre care doar am amintit aici.

Pentru comunicarea în domeniul executării justiţiei mai este necesar a cunoaşte şi a utiliza unele subtipuri de întrebări, cum ar fi *întrebările decizionale, întrebările completive, întrebările explicative*, pe care însă de asemenea nu le vom elucida în articolul de faţă.

1.3. Întrebarea la întrunirile ştiinţifice. În timpul unor întruniri ştiinţifice (congrese, conferinţe, colocvii, seminare etc.) întrebările au un rol deosebit. Tocmai prin ele pot fi descoperite şi clarificate multe detalii, nuanţe, subtilităţi, care nu au fost abordate în comunicări sau nu au fost elucidate suficient. În asemenea situaţii este foarte important nu numai aspectul cognitiv al întrebării, dar şi cel etic. Întrebarea trebuie să denote respect pentru interlocutor, chiar dacă

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

nu sîntem de acord cu unele puncte de vedere sau concluzii ale acestuia. Este necesar ca ea să fie cît mai concretă şi mai clară, întru a facilita înţelegerea şi formularea răspunsului. Pentru că, de obicei, o întrebare prea generală sau evazivă implică un răspuns la fel de evaziv, fapt ce nu contribuie la descoperirea adevărului.

1.4. Întrebarea la examene. Şi la examene întrebările trebuie să fie concrete şi precise, chiar dacă în aceste cazuri nu se urmăreşte descoperirea unor adevăruri vizate în întrebări, ci numai constatarea faptului dacă persoana examinată cunoaşte sau nu materia respectivă. Este cu totul nerecomandabil să formulăm (oral sau în biletele de examinare) întrebări generale care constituie subiectul unor studii ample sau al unor disertaţii. De pildă: *ce ştiţi despre opera lui Mihai Eminescu? Ce ştiţi despre substanţele chimice? Despre continente?*

În ultimii ani examenele se desfăşoară în formă de teste, acestea necesitînd ca persoana examinată din mai multe răspunsuri posibile să-l aleagă pe cel corect ori să răspundă prin *da* sau *nu*. Această modalitate de evaluare a cunoştinţelor, credem, este net inferioară examenelor tradiţionale şi nu atinge nici pe departe adevăratul scop (evaluarea cît mai exactă a cunoştinţelor).

1.5. Întrebarea în activitatea jurnalistică. Cunoştinţele privind formularea, adresarea şi, în general, rostul întrebărilor au o deosebită importanţă pentru ziarişti. Observaţia vizează în mod special interviul, specie autentică de text publicistic, prin care se colectează informaţii operative, direct de la sursă (fără interpretare). Formularea întrebărilor în cadrul interviului necesită o măiestrie aparte, pentru că ea îi cere jurnalistului să păstreze permanent echilibrul dintre aspectul etic al activităţii sale (tactul, simţul măsurii, respectul pentru persoana intervievată) şi cel cognitiv (descoperirea şi dezvăluirea informaţiei, cu orice preţ, uneori cu multe riscuri, prin pătrunderea în cele mai tainice ascunzişuri ale firii umane). Adică, pe de o parte, cu intervievatul trebuie să fii foarte delicat, iar pe de alta, din el trebuie „să storci" maximum de informaţie. În atare condiţii, deloc uşoare, unii ziarişti realizează interviuri care sînt adevărate bijuterii.

Din păcate însă, o altă parte dintre ei realizează interviuri cu totul palide, plictisitoare, obositoare chiar. De ce? Pentru că întrebările pe care le pun interlocutorului sînt banale. În afară de lipsa de profesionalism de care dau dovadă, ziariştii respectivi mai sînt marcaţi de regimul totalitar, prin care au trecut, de aceea se străduiesc să adreseze demnitarilor de stat întrebări cît mai „comode", nederanjante, de parcă acestea ar fi programate nu pentru interesele publicului, ci pentru nivelul şi mentalitatea intervievatului. Mai mult chiar, prin fiecare întrebare încearcă să-l ajute pe intervievat, ca nu cumva publicul să înţeleagă că el nu poate... vorbi coerent. Sînt foarte plictisitoare şi întrebările, care-s de fapt mai curînd nişte afirmaţii, pe care intervievatul trebuie să le confirme sau să le detalieze. Fireşte, în asemenea condiţii nu mai este vorba de întrebări prin care opinia publică ar putea avea acces la informaţia necesară.

La realizarea interviurilor ziariştii se confruntă uneori cu replici sau obiecţii, formulate de persoanele intervievate, în care întrebările sînt calificate drept... *provocatoare*. După cum se ştie, termenul în cauză înseamnă „care provoacă, incită, aţîţă". Fără anumite determinative şi explicaţii, în funcţie de situaţia concretă în care este utilizat, el este neclar. Ce provoacă? Prin ce incită? Aceste detalii se cer limpezite din capul locului, mai ales în cazul în care un demnitar de stat voieşte prin asemenea replici să se eschiveze de la furnizarea informaţiei. Să ne imaginăm pentru moment că ministrului educaţiei i se cere să-şi expună opinia privitor la glotonimul corect pentru limba vorbită de populaţia băştinaşă din Republica

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

Moldova (limba română sau limba moldovenească). La care domnia sa răspunde „cuceritor": „Nu-mi puneţi întrebări provocatoare!". Acelaşi motiv îl invocă şi un alt demnitar de stat cînd este întrebat dacă Rusia are sau nu are interese expansioniste în Republica Moldova, mai ales în partea ei de est.

Dacă cercetăm atent contextul politic al genezei acestor întrebări, desigur, vedem că ele nici pe departe nu sînt supărătoare. Le-am putea numi, pur şi simplu, incomode pentru demnitarii respectivi, care nu voiesc, deşi sînt obligaţi, să informeze opinia publică despre convingerile lor în chestiunile vizate. Prin urmare, în aceste cazuri întrebările incomode sînt calificate, pe nedrept, ca fiind provocatoare.

Termenul *provocator* mai înseamnă „impertinent, obraznic, sfidător". De aceea, dacă intervievatul ne va reproşa că i-am pus o întrebare provocatoare, va trebui să medităm bine asupra ei, pentru că s-ar putea întîmpla ca interlocutorul nostru să aibă dreptate. De exemplu, în cazul în care l-am întrebat despre relaţiile sale intime cu cineva, fireşte că i-am pus o întrebare provocatoare.

1.6. Întrebarea în context cotidian. Întrebarea, ca modalitate de obţinere a informaţiei şi chiar de a întreţine dialoguri banale şi relaxante (omul fiind o fiinţă dispusă pentru dialog) este prezentă, în primul rînd, în activitatea cotidiană. Deşi în aceste cazuri ea nu urmăreşte scopuri profesionale, totuşi, locul, timpul şi mai ales modul în care este adresată nu sînt defel neglijabile.

Este important ca o întrebare să fie pusă în împrejurări adecvate. De exemplu, nu orice întrebare poate fi adresată unui interlocutor, atunci cînd sînt de faţă şi alte persoane: s-ar putea ca interlocutorul să nu dorească să divulge anumite informaţii în prezenţa cuiva. În plus, cineva din persoanele prezente ar putea interveni în mod nechibzuit, afectînd astfel desfăşurarea normală a dialogului. Pe de altă parte, unele întrebări se cer adresate anume în public, spre atenţia tuturor, pentru o rezonanţă cît mai mare.

Deşi o vorbă românească spune că „întrebarea vină n-are", totuşi nu este bine să forţăm intimitatea unei persoane cu tot felul de întrebări banale gen:

1. Văd că arăţi cam prost, eşti cumva bolnav?

2. Acum produsele alimentare s-au scumpit grozav, voi ce mai mîncaţi, cum de vă ajung bani?

Este mai mult decît o impoliteţe să te interesezi de salariul cuiva sau să întrebi o domnişoară trecută de 25 de ani de ce nu e măritată. Întrebările indiscrete sînt jenante, în special cînd sînt adresate unor persoane vulnerabile.

O dată cu evoluţia civilizaţiei moderne (globalizarea, industrializarea, dezvoltarea relaţiilor de piaţă, computerizarea), individul se vede nevoit „să-şi protejeze" sfera vieţii sale intime, făcînd din ea o cetate. Ca rezultat, se ajunge la o înstrăinare regretabilă, la o răcire a relaţiilor dintre indivizi, cu deosebire în oraşele mari. Şi numai în localităţile rurale se mai păstrează, în anumită măsură, relaţiile calde şi deschise. Astfel, comunicarea devine mai limitată, mai rece.

Dacă totuşi ne interesează anumite detalii din viaţa unor persoane, ar trebui să formulăm întrebări foarte delicate, poate indirecte, fără a deranja intimitatea şi fără a atinge personalitatea.

Nu este cazul ca din rîndurile de mai sus să se tragă concluzia că, în general, cotidianul exclude întrebările. Însă totul depinde de scopul, politeţea, de tonul acestora. Pentru că rostul întrebărilor ar fi să-i apropie pe oameni, dar nu să-i îndepărteze. În acest sens, amintim că nimic nu poate fi mai plăcut şi mai cald decît o întrebare de tipul *Cum te mai simţi? Ce mai faci?*

2. Răspunsul la întrebare

2.1. Ce este un răspuns potrivit? În procesul comunicării, un

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

dialog corect şi raţional presupune nu numai o întrebare clară şi adresată în condiţii adecvate, dar şi un răspuns inteligibil, al cărui conţinut corespunde întrebării respective. La prima vedere, se pare că nimic nu e mai simplu decît un asemenea răspuns. Însă realitatea ne demonstrează că cele mai frecvente incoerenţe sau chiar blocaje de comunicare sînt cauzate tocmai de răspunsuri nepotrivite sau chiar greşite. Dar ce înseamnă un răspuns nepotrivit? Să ne imaginăm că unui interlocutor i-a fost adresată cea mai banală întrebare:

– Aţi găsit ciuperci în pădure?

La această întrebare pot fi date foarte multe variante de răspuns, dintre care ne vom opri la următoarele:

1. Nu prea.

2. Nu prea. Abia ne-au ajuns de-o ciorbă.

3. Nu prea. Am cutreierat toată pădurea, dar n-am umplut nici un coş. Dar de unde erau să fie, dacă nu a plouat atîta timp? Sau poate că anul acesta ciupercilor nu le merge. Aş zice că eu nu am noroc la ciuperci, dar vezi că nici ceilalţi nu prea au găsit.

4. Le-am cules numai pe cele bune, pe cele ne-bune le-am lăsat pentru alţii.

5. Te temi cumva că n-au să-ţi ajungă şi ţie?

Prima variantă de răspuns este potrivită în cazul în care întrebarea a fost adresată între altele, adică în loc de o formulă de salut, şi persoana respectivă nu intenţiona să se informeze în mod expres asupra faptului. În acest caz vorbitorii nu dispun de un cadru temporal special pentru abordarea subiectului, comunicarea avînd loc între altele. Iar dacă cel care a pus întrebarea este cu adevărat interesat de obţinerea unei informaţii, iar circumstanţele de timp şi de altă natură (de ex., relaţiile dintre vorbitorii concreţi) le permit sau chiar le cer vorbitorilor să se întreţină despre ceea ce îi interesează, prima variantă ar însemna un răspuns nepotrivit, rezervat. Mai reuşită ar fi varianta a doua, în care se dau anumite detalii referitor la cantitatea de ciuperci culese. Varianta a treia ar fi nu numai un exces de informaţie plictisitoare, dar şi o pierdere de timp. În schimb, această variantă s-ar potrivi într-o situaţie cînd două persoane (de ex., doi vecini) conversează fără nici o grabă.

Varianta a patra e potrivită doar în cazul unor dialoguri degajate în stilul glumelor lui Păcală şi Tîndală. Ea poate fi acceptată numai dacă ştim bine că interlocutorul nostru este înzestrat cu simţul umorului şi că el are nevoie nu atît de informaţia privitor la ciuperci, cît de distracţii şi glume. În alte situaţii un asemenea răspuns ar fi jignitor.

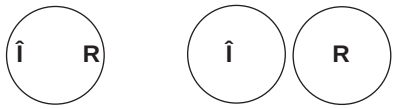
Varianta a cincea nu este potrivită în nici un caz nu doar din considerentul că nu conţine informaţia necesară, dar şi pentru că este ofensatoare şi generatoare de replici ce ar putea să degradeze dialogul într-o glumă de prost gust, penibilă. De aceea este recomandabil să evităm asemenea răspunsuri, chiar dacă avem un sentiment de antipatie faţă de interlocutor.

Cele examinate mai sus ne-ar permite să tragem concluzia că un răspuns poate fi apreciat ca potrivit sau nepotrivit numai în funcţie de situaţia concretă, de intenţiile şi de felul de a fi al persoanei care a adresat întrebarea.

2.2. Ce este un răspuns corect? După cum am menţionat deja, o întrebare este alcătuită din *supoziţie* şi *incertitudine,* aceasta din urmă indicînd asupra informaţiei pe care trebuie să o conţină răspunsul. De aici vom conchide că un răspuns este corect atunci cînd informaţia cuprinsă în el corespunde incertitudinii întrebării sau, altfel zis, dacă el satisface întrebarea. Şi dimpotrivă, dacă răspunsul nu corespunde incertitudinii întrebării, el este incorect. Congruenţa dintre incertitudinea întrebării şi conţinutul răspunsului poate fi comparată cu raportul dintre noţiuni. Astfel, dacă întrebarea o vom nota prin cercul *Î*, iar conţinutul răspunsului – prin cercul *R*, echivalent, în cazul unui răspuns corect, cercurile se vor suprapune (ca

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

în cazul noţiunilor identice), iar la un răspuns incorect ele nu vor avea nici un punct de tangenţă (ca în situaţia noţiunilor ce se exclud). Iată cum se prezintă grafic această relaţie:

răspuns corect *răspuns incorect*

Să ilustrăm cele spuse printr-un exemplu.

Întrebare: *Care este cel mai mare continent de pe planeta Terra?*

Răspunsuri: *1. Cel mai mare continent de pe planeta Terra este Asia.*

2. Fluviul Enisei curge la limita Siberiei, în Asia.

Evident, primul răspuns este corect, pentru că are un conţinut ce corespunde incertitudinii întrebării, iar cel de-al doilea este incorect, pentru că are un conţinut care nu corespunde incertitudinii întrebării.

2.3. Ce este un răspuns complet? Conţinutul răspunsului corect poate corespunde total sau parţial incertitudinii întrebării. Atunci cînd congruenţa este totală, avem un răspuns corect şi complet, iar în cazul în care ea este parţială, avem un răspuns corect, dar incomplet. De exemplu:

Întrebare: *Care elemente chimice intră în grupul halogenilor?*

Răspunsuri: *1. În grupul halogenilor intră fluorul, clorul, bromul, iodul şi astatiniul.*

2. În grupul halogenilor intră fluorul, bromul şi clorul.

Din cele două răspunsuri, ambele corecte, primul este complet, iar cel de-al doilea – incomplet. În cazul răspunsului complet cercurile se vor suprapune (răspunsul acoperă total întrebarea), iar la răspunsul incomplet cercul răspunsului se va înscrie în cercul întrebării:

răspuns complet *răspuns incomplet*

Din cele examinate am putea trage concluzia că, pentru a fi corect şi complet, un răspuns trebuie să corespundă incertitudinii întrebării, sub aspectul conţinutului, şi să o acopere complet sub aspectul volumului.

2.4. Ce este un răspuns adevărat? Un răspuns este apreciat ca fiind potrivit-nepotrivit, corect-incorect sau complet-incomplet, pornindu-se de la corelaţia dintre acesta şi întrebare. Cu totul altfel stau lucrurile cînd calificăm un răspuns drept adevărat sau fals. Aici se ia ca punct de referinţă nu întrebarea, ci adevărul (în opoziţie cu falsul). Cu alte cuvinte, un răspuns care prin conţinutul său reflectă realitatea, este adevărat, iar un răspuns care nu o reflectă – este fals. Să revenim, pentru ilustrare, la exemplul de mai sus.

Întrebare:

Care elemente chimice intră în grupul halogenilor?

Răspunsuri:

1. În grupul halogenilor intră fluorul, clorul, bromul, iodul şi astatiniul.

2. În grupul halogenilor intră cuprul, zincul şi nichelul.

Dintre aceste două răspunsuri este adevărat numai primul, pentru că el este conform cu ultimele rezultate ştiinţifice în domeniul chimiei, care se consideră adevărate. Al doilea răspuns este fals, pentru că nu este conform cu rezultatele respective. Dacă adevărul va fi notat prin cercul *A*, iar răspunsul prin cercul *R*, echivalent, în cazul unui răspuns adevărat cercurile se vor suprapune, iar în cazul unui răspuns fals ele nu vor avea nici un punct de tangenţă:

răspuns adevărat *răspuns fals*

În logica clasică bivalentă adevărul este o noţiune categorică, fără a putea fi gradată. De aici, o afirmaţie poate fi categoric adevărată sau categoric falsă, dar nu poate fi parţial adevărată sau parţial falsă. Experienţa vieţii însă acceptă şi cazuri în care nu există o delimitare atît de categorică

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

şi ne oferă suficiente situaţii în care am putea vorbi de *adevăruri parţiale*. Pentru ilustrare, vom apela iarăşi la exemplul anterior pe care-l vom completa cu un al treilea răspuns posibil:

3. În grupul halogenilor intră fluorul, clorul, bromul, iodul, astatiniul şi zincul.

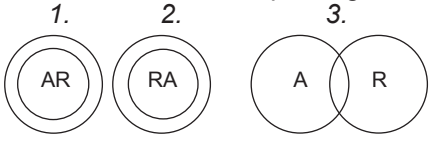
Acest răspuns, spre deosebire de primele două, cuprinde în întregime adevărul, numind toate elementele chimice care intră în grupul halogenilor. Însă el conţine şi un fals, incluzînd şi un element chimic ce nu intră în familia halogenilor. Tocmai de aceea răspunsul respectiv ar putea fi calificat ca parţial adevărat (sau parţial fals). Iată trei tipuri de răspunsuri parţial adevărate, întîlnite cel mai frecvent în context cotidian:

1. În grupul halogenilor intră fluorul, bromul, iodul, astatiniul, cuprul şi zincul.

2. În grupul halogenilor intră fluorul, bromul şi iodul.

3. În grupul halogenilor intră fluorul, clorul, bromul, cuprul şi zincul.

Exprimarea grafică a acestor tipuri de răspuns parţial adevărat se realizează în funcţie de raportul dintre adevăr şi conţinutul răspunsului. De exemplu, dacă adevărul este notat prin cercul *A*, iar răspunsul prin cercul *R*, am avea următoarea expresie grafică:

În primul caz, răspunsul conţine întreaga informaţie adevărată, însă include şi informaţie falsă.

În al doilea caz, răspunsul oferă numai o parte din informaţia adevărată şi nu conţine informaţie falsă.

În al treilea caz, răspunsul conţine o parte din informaţia adevărată şi o parte de informaţie falsă.

Din cele expuse mai sus am putea trage o concluzie generală şi anume că în mod ideal **un răspuns trebuie să fie potrivit, corect, complet şi adevărat.**

2.5. Răspunsul în ancheta judiciară şi în relaţiile cu reprezentanţii puterii de stat. O persoană bănuită, reţinută şi interogată are dreptul să nu răspundă la nici o întrebare a anchetatorului sau a altor reprezentanţi ai organelor de drept. Cu atît mai mult, dacă bănuitul nu are un avocat. Dacă s-a decis totuşi să dea răspunsuri, acestea trebuie să fie cît se poate de laconice, vizînd cu stricteţe doar întrebarea şi nimic mai mult. Pentru că orice răspuns care depăşeşte întrebarea îl poate defavoriza pe bănuit. Căci, dacă am compara toată informaţia, necesară anchetatorului, cu un ghem de sfori, fiecare răspuns nechibzuit ar însemna un capăt de sfoară de care anchetatorul ar putea trage pentru a desfăşura ghemul.

Dacă anchetatorul adresează întrebări care nu vizează obiectul anchetei (de exemplu, pentru a-şi face o imagine de ansamblu despre ceva sau pentru a abate atenţia interogatului de la anumite detalii), bănuitul îi poate aminti că nu este obligat să răspundă la asemenea întrebări.

Interogatoriul înseamnă, în ultimă instanţă, o luptă de inteligenţă (şi nu numai) între anchetator şi persoana interogată, luptă în care unii anchetatori îşi permit să aplice lovituri sub centură, ba chiar să-l forţeze pe bănuit să recunoască vina pe care de fapt nu o are.

Unii reprezentanţi ai organelor de drept, ai forţelor de ordine adesea îşi permit să pună întrebări la care cetăţeanul nu este obligat să răspundă. Cele mai frecvente sînt bunăoară cazurile în care conducătorii auto se confruntă cu inspectorii poliţiei rutiere. În afară de acţiunile pe care aceştia din urmă sînt în drept ori chiar obligaţi să le întreprindă, ei pot adresa conducătorilor auto diverse întrebări, de la unele banale şi inofensive pînă la cele ofensatoare. De exemplu:

1. Unde ţineţi calea? Pînă la ce localitate?

2. De unde aţi luat bunurile pe care le aveţi în maşină? Unde le duceţi?

3. Aveţi pasageri? Încotro mer-

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

geţi? În ce relaţii sînteţi cu persoanele pe care le aveţi în automobil?

La asemenea întrebări ale inspectorului rutier cetăţeanul poate să nu răspundă. Iar în cazul în care conducătorul auto nu ştie dacă este sau nu obligat să răspundă la întrebare, răspunsul aici ar putea fi tot de ordin interogativ:

1. Credeţi că sînt obligat să răspund la asemenea întrebări? În baza cărui act normativ?

2. În baza cărui act normativ un reprezentant al poliţiei rutiere îmi pune asemenea întrebări?

Cunoştinţele din domeniul comunicării, inteligenţa şi gîndirea logică ne ajută mult să ne protejăm în cazuri penibile sau chiar periculoase, însă în asemenea situaţii mai avem nevoie şi de cunoştinţe în materie de drept. Evident, nu toţi oamenii pot fi jurişti, însă fiecare este obligat săşi cunoască drepturile elementare, după cum fiecare este în anumită măsură medic (îşi poate pansa o rană), pedagog (îi educă pe copiii săi), tehnician (ştie să bată un cui ori să strîngă un şurub) etc. Pentru că un om informat este un om puternic.

2.6. Răspunsul la întrunirile ştiinţifice, indiferent de domeniul ştiinţelor sau de scopul întrebării, trebuie să fie, aşa cum s-a afirmat mai sus, corect, complet şi adevărat. În afară de aceasta, el mai trebuie să fie suficient de clar, pentru a nu genera noi întrebări. Pe de altă parte, înseşi cercetările ştiinţifice sînt de aşa natură încît nu întotdeauna se poate da un răspuns complet şi adevărat. Pentru că totul este relativ şi schimbător. Tocmai de aceea le stă bine cercetătorilor care nu pretind că deţin adevărul în ultimă instanţă, care pun la îndoială multe teze, care nu fac afirmaţii categorice etc. De aceea în răspunsurile la întrebări e bine să utilizăm formule de tipul: *faptele arată că...; experienţa demonstrează că...; în opinia noastră...; după părerea noastră...; ni se pare că...; s-ar putea trage concluzia că...* etc. În acelaşi timp, e recomandabil să evităm formule şi afirmaţii de tipul: *nu au defel dreptate acei care...; este o rătăcire totală să...; este o prostie să...* etc.

Recomandările respective nu trebuie înţelese ca un îndemn de a pune semnul egalităţii între bine şi rău, corect şi greşit, adevăr şi falsitate etc. Ele urmează să fie interpretate doar ca un apel la toleranţă faţă de alte opinii şi la eforturi de căutare a posibilităţilor adecvate, nonviolente de respingere a răului, a greşelii, a falsităţii.

Informaţiile oamenilor în diverse domenii sînt doar ca nişte insule în ocean (cu alte cuvinte, cunoscutul este infinit mai mic decît necunoscutul), de aceea în cazul în care nu putem da un răspuns argumentat şi complet la o întrebare, nu trebuie să fim marcaţi de diverse complexe, dar să răspundem franc prin una din formulele potrivite: *scopul nostru în cercetarea de faţă nu a fost să...; cred că cercetarea noastră ar putea fi continuată sub aspectul...; în procesul cercetării nu am reuşit să...; îmi pare bine că prin această întrebare mi-aţi sugerat ideea să continuu cercetarea şi în direcţia...* etc.

2.7. Răspunsurile date la examene urmăresc scopul de a-i crea examinatorului impresia că cel examinat cunoaşte la perfecţie materia prevăzută de programă. De aceea ele trebuie să fie cît mai bogate, argumentate, complete şi structurate în aşa fel încît să-l impresioneze pe examinator. Unele persoane vorbesc chiar de o arhitectură a răspunsului, iar altele compară structurarea răspunsului cu repartizarea forţelor pe cîmpul de luptă, cu artileria grea etc. Este recomandabil ca răspunsul să înceapă cu o succintă introducere, prin care îi vom crea una sau mai multe punţi cu restul materiei de studiu, să continue cu desfăşurarea subiectului şi să se termine cu o încheiere. Într-un cuvînt, să aibă o structură (dar şi un conţinut) care să impresioneze.

Atunci cînd expunem părerea proprie sau pe cele ale unor cercetători, şi care diferă de cea a

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

examinatorului (a profesorului), trebuie să fim destul de atenţi, pentru că unii profesori au amorul propriu exagerat şi nu doresc să audă din gura discipolilor decît o reproducere fidelă a prelegerilor lor. De aceea să procedăm cu mult tact sau, uneori, chiar să renunţăm la ideea de a ne exprima opinia, pentru a evita posibile riscuri.

Pe de altă parte, părerea proprie nu trebuie să fie exprimată doar de dragul de a spune ceva pentru a fi „original", ci să constituie o opinie întemeiată.

2.8. Răspunsul la microfon, în cadrul unui interviu, poate fi competent sau incompetent, complet sau incomplet, adevărat sau fals, în funcţie de următoarele împrejurări:

1. Intervievatul este o persoană oficială (publică), obligată să informeze opinia publică, sau este o persoană neoficială, întîmplătoare (din stradă, din magazin etc.)?

2. Interviul este o acţiune programată, coordonată cu intervievatul, sau este o improvizare de moment?

3. Subiectul interviului ţine de activitatea intervievatului, de profesia ori preocupările acestuia sau este un fapt divers, aleatoriu?

Indiscutabil, o persoană oficială este obligată să ofere opiniei publice informaţii prin răspunsuri complete, corecte şi adevărate. Este condamnabil a da răspunsuri incorecte, adică altele decît vizează întrebarea, aşa cum o fac mulţi conducători, de toate rangurile, cînd au microfonul în faţă şi se ştiu obligaţi să răspundă (ceva şi cumva) la întrebări. E tot atît de condamnabil a da răspunsuri false, sperînd că lumea nu le va verifica, sau a afirma fals că nu eşti la curent cu anumite fapte şi evenimente.

Intervievatul trebuie să se prezinte ca o persoană demnă şi onestă. Iar în cazurile în care acesta într-adevăr nu are un răspuns veridic la întrebare, ar fi logic mai întîi să le ceară scuze ascultătorilor, apoi să folosească o formulă de tipul: *regret, dar nu am studiat pînă la capăt această problemă; din păcate, nu am avut toate datele pentru a cunoaşte problema în ansamblul ei; îmi pare rău, dar în momentul de faţă nu sînt suficient de pregătit pentru a vă da un răspuns satisfăcător.* Ar fi foarte bine şi politicos ca după fiecare din aceste formule să urmeze o promisiune de tipul: *vă promit ca în viitorul cel mai apropiat să studiez mai profund problema* (*să mă informez* etc.) *şi să vă dau un răspuns clar.*

Scuzele exprimate de persoana oficială sînt justificate, în anumită măsură, dacă interviul nu a fost programat. În cazul unui interviu programat, cînd subiectul a fost coordonat în prealabil, scuzele nu mai sînt întemeiate, deşi ele îl prezintă totuşi pe cel intervievat într-o lumină favorabilă.

De-a dreptul penibile sînt unele situaţii la conferinţele de presă, cînd persoanele oficiale dau răspunsuri greşite, false sau cînd se eschivează de la răspuns. Asemenea atitudine constituie o sfidare a opiniei publice, care, mai devreme sau mai tîrziu, are efectul unui bumerang care deteriorează imaginea celui intervievat.

De regulă, conferinţele de presă sînt consacrate unor teme concrete. Însă unii ziarişti „uită" acest fapt, asaltîndu-l pe interlocutor cu întrebări ce nu au nici o tangenţă cu subiectul discutat. În asemenea cazuri, persoana care susţine conferinţa de presă ar putea să-i amintească ziaristului că întrebarea nu se înscrie în tema acesteia. Din considerente etice şi de diplomaţie, ea ar putea să promită că se va referi cu altă ocazie la întrebarea respectivă.

Microfonul îi pune deseori în încurcătură pe reprezentanţii justiţiei (anchetatori, judecători, procurori, avocaţi), mai ales în cazurile în care se vede clar că desfăşurarea anchetei sau dezbaterile judiciare sînt influenţate de cineva, adică justiţia nu mai este liberă şi imparţială. Există şi situaţii diametral opuse, cînd justiţia se execută în modul prevăzut de lege,

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

însă răspunsurile din cadrul interviului ar putea fi folosite nu atît pentru a informa opinia publică, cît pentru a influenţa şi a dezorienta ancheta ori dezbaterile judiciare.

În mod normal, reprezentanţii justiţiei nu pot decît să respecte situaţia în care trebuie să informeze opinia publică prin răspunsuri adevărate, corecte şi complete sau să recurgă la o formulă de tipul:

1. Atît timp cît cazul e în proces de cercetare, legea nu-mi permite să fac dezvăluiri publice. Nu vă supăraţi, e în interesul anchetei.

2. Nu am dreptul să anticipez concluziile instanţei prin nici un fel de previziuni. Procesul este public, puteţi asista la el.

3. Cred că instanţa va audia toate depoziţiile şi opiniile, apoi va adopta decizia. Mai aveţi puţină răbdare.

Uneori, în stradă, la magazin, la piaţă etc., ne putem pomeni cu un jurnalist în faţă, care ne întinde un microfon (mai poate avea şi o cameră de luat vederi), punîndu-ne una sau chiar mai multe întrebări. În asemenea cazuri ar exista mai multe soluţii, în funcţie de situaţia concretă, determinată de mai mulţi factori cum ar fi:

a) Ne simţim obligaţi sau nu să răspundem la întrebare?

b) Avem sau nu timp şi dispoziţie să ne întreţinem cu un reprezentant al presei asupra unui subiect?

c) Este sau nu este interesant pentru noi subiectul (întrebarea) la care trebuie să ne referim?

d) Răspunsul trebuie să fie amănunţit şi argumentat sau scurt şi sumar?

e) Răspunsul la întrebare (transmis prin reţeaua de radiodifuziune sau de televiziune) va contribui la imaginea noastră sau, dimpotrivă, o va deteriora?

Dacă ne-am decis să răspundem la întrebarea jurnalistului, o vom face cît se poate de scurt, dar cu amabilitate, clar. Iar dacă din anumite motive nu dorim să răspundem la întrebare şi nici nu ne simţim obligaţi să o facem, am putea refuza cu mult tact, printr-o formulă de tipul:

1. Nu vă supăraţi, dar nu obişnuiesc să ofer interviuri în stradă.

2. E un subiect prea amplu (complicat) pentru a fi tratat în stradă.

3. Cred că nu sînt persoana cea mai indicată pentru a aborda acest subiect.

2.9. Răspunsul la întrebare în contextul cotidianului caracterizează situaţiile cele mai frecvente de comunicare, fără de care este imposibilă înţelegerea între oameni şi munca în comun, adică dialogul în sensul cel mai larg al cuvîntului. Fără a remarca necesitatea răspunsului ca atare (potrivit, corect, complet şi adevărat), ceea ce este de la sine înţeles, vom aminti că în contextul cotidianului există o mulţime de formule de răspuns, fiecare, în funcţie de situaţie, fiind potrivită sau nepotrivită, recomandabilă sau condamnabilă etc. Ne vom opri la unele din ele.

Da şi ***Nu***. Cele mai frecvente formule de răspuns sînt *da* şi *nu*. La ele apelăm doar în cazul în care interlocutorul ne cere să confirmăm (prin *da*) ori să negăm (prin *nu*) incertitudinea întrebării. De exemplu:

– Mergi la magazin?

– Da.

Sau:

– Guvernul luptă împotriva crimei organizate?

– Nu.

Evident, atunci cînd considerăm că doar confirmarea (sau negarea) incertitudinii nu este suficientă, şi că mai e nevoie de o precizare sau o argumentare, formulele *da* şi *nu* vor fi însoţite de complinirile necesare. De exemplu:

– Mergi la magazin?

– Da, peste jumătate de oră.

Sau:

– Guvernul luptă împotriva crimei organizate?

– Nu, pentru că are alte interese.

Cuvintele *da* şi *nu* se utilizează, după cum am afirmat, în cazul

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

în care confirmarea (sau negarea) incertitudinii întrebării este suficientă şi satisfăcătoare pentru interlocutor, dar să nu uităm că folosirea lor exclusivă, în mod repetat, pe parcursul unui dialog mai îndelungat, poate să însemne nu numai economie de timp, dar şi atitudine distantă, rezervată faţă de interlocutor, plictiseală, indiferenţă etc. Tocmai din acest motiv e recomandabil a le însoţi cu anumite compliniri care vor exprima interes, compasiune, afecţiune, adică participarea plenară a noastră la actul comunicării (de exemplu: *probabil, fireşte, desigur, evident, în nici un caz, categoric, mi se pare că, fără îndoială* etc.).

Uneori formulele *nu* şi *da* constituie un răspuns ambiguu, de aceea vom adăuga la ele explicaţiile necesare. De exemplu:

– Aşa-i că nu ai fost azi la ore?

– Nu.

După cum se poate remarca, vorbitorul face o afirmaţie (*Nu ai fost azi la ore*) pe care o adresează ca întrebare pentru a fi confirmată sau infirmată. În acest caz răspunsul *nu* este confuz, pentru că el poate avea atît menirea de a infirma afirmaţia (*Nu e adevărat că nu am fost la ore*), cît şi pe cea de a confirma negaţia din întrebare (*nu ai fost*). De aceea vom da răspunsuri mai clare, în funcţie de situaţie: *Nu am fost* sau *Nu e aşa.*

Ba da şi ***Ba nu***. Formulele *da* şi *nu* se utilizează şi într-o altă variantă – *ba da* şi *ba nu* – avînd conotaţii care le deosebesc de *da* şi *nu*. Formula *ba da*, spre deosebire de *da*, nu se întrebuinţează doar pentru a afirma (sau a confirma) ceva, ci pentru a afirma (sau a confirma) ceea ce a fost negat în mesajul întrebării. Afirmaţia *ba da* este mai puternică, mai accentuată decît *da.* Iată un exemplu:

–Nu-ţi place ciocolata?

– Ba da!

O funcţie asemănătoare are şi *ba nu*, care este o negaţie mai puternică decît *nu* şi se utilizează nu doar pentru a nega ceva, ci pentru a nega ceea ce a fost afirmat sau, mai exact, pentru a nega supoziţia afirmativă a unei întrebări. De exemplu:

– Acesta este unicul manual de geografie?

– Ba nu, mai avem încă patru.

Uneori utilizarea formulei *ba da* este improprie. De exemplu:

– L-ai citit pe Nicolae Iorga?

– Ba da, din scoarţă în scoarţă.

Evident, aici nu este cazul să se zică *ba da*, pentru că întrebarea nu presupune o negaţie, adică în ea nu s-a negat faptul că interlocutorul l-ar fi citit pe Iorga. Ar fi fost suficient să se răspundă *da* sau, ceva mai accentuat, *cum să nu*. Probabil, această utilizare greşită e cauzată de excesul de zel manifestat de vorbitor în dorinţa sa de a (se) afirma.

În contextul limbajului cotidian numărul formulelor utilizate în calitate de răspuns la întrebare este, practic, nelimitat. Vom aminti doar cîteva din ele.

Este foarte obişnuit, nu însă şi recomandabil, ca la o întrebare să se răspundă cu o altă întrebare care, în funcţie de situaţie, poate exprima mirare, plictiseală, dispreţ, indignare etc. Vom reveni în acest sens la întrebarea de mai sus (*L-ai citit pe Nicolae Iorga?*) şi vom da cîteva din cele mai frecvente răspunsuri posibile, însoţite de unele comentarii şi de menţiunea *recomandabil* sau *nerecomandabil*:

1. – Da.

2. – Nu.

3. – Ba da.

4. – Sigur că da.

5. – D-apoi cum se poate să nu-l fi citit?

6. – Desigur.

7. – Fireşte.

8. – Evident.

9. – D-apoi cum?

10. – Ştiut lucru.

11. – Ştiut că.

12. – Da cum crezi?

13. – Ai îndoieli?

14. – Îmi trebuie mie?

15. – Da ce-ţi trebuie?

16. – Eu am citit mai mult decît tine.

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)

17. – Eu nu sînt aşa instruit ca tine.

Primul şi al doilea răspuns, unul afirmativ şi altul negativ, sînt neutre, nu exprimă implicaţia emotivă a vorbitorului şi nu conţin nimic mai mult decît cere întrebarea. Sînt recomandabile în situaţii neutre şi echilibrate.

Al treilea răspuns este greşit, pentru că mijloacele prin care se exprimă un exces de siguranţă sînt nepotrivite.

Răspunsurile de la al patrulea la al optulea constituie nu numai o afirmare, dar şi o siguranţă de cele spuse, fiind recomandabile, practic, în toate situaţiile, aproape în aceeaşi măsură, doar cu unele rezerve faţă de răspunsul al optulea (*evident*), care poate exprima o uşoară nuanţă de desconsiderare a interlocutorului: cum adică, pui asemenea întrebări, de parcă nu ai şti nişte lucruri *evidente*? Această nuanţă se accentuează în răspunsurile 9-12, la ea adăugîndu-se şi o altă nuanţă, care exprimă o atitudine familiară faţă de interlocutor. Asemenea răspunsuri pot fi acceptate numai dacă sîntem cu interlocutorul nostru *per tu*, adică ne tutuim. Aceasta se referă într-o măsură mai mare la răspunsul al treisprezecelea, care nu doar conţine afirmaţia că persoana respectivă l-a citit pe Iorga, dar îl şi pune pe interlocutor într-o situaţie nefavorabilă, a „îndoielilor".

Răspunsul al paisprezecelea exprimă nu numai o negaţie (*nu am citit*), dar şi o atitudine de ignoranţă a vorbitorului faţă de opera lui Iorga sau poate faţă de lectură în general. Evident, un asemenea răspuns ne va compromite, indiferent dacă el este adevărat sau nu.

Şi în sfîrşit, răspunsurile 15-17 sînt cu totul nerecomandabile, nu numai pentru că nu-s corecte, adică nu conţin informaţia cerută în întrebare, dar şi pentru că îl implică pe interlocutor, exprimînd o evidentă atitudine arogantă şi chiar dispreţuitoare faţă de el.

Nu ştiu. Unele persoane au obişnuinţa de a răspunde la cea mai mare parte din întrebările cotidiene într-un singur fel: *nu ştiu.* De regulă, acest comportament poate avea următoarele explicaţii:

– vorbitorul exprimă desconsiderare faţă de interlocutor;

– vorbitorul este prost crescut; manifestă lene de gîndire şi de comunicare;

– vorbitorul îl face pe filozoful care pune totul la îndoială, pentru că totul este relativ;

– vorbitorul este foarte suspicios şi precaut, demonstrînd o grijă exagerată ca nu cumva răspunsul său să fie interpretat într-un mod nedorit şi să-i creeze probleme.

Indiferent care ar fi explicaţia utilizării frecvente a formulei *nu ştiu,* ea nu poate fi justificată decît în cazul în care vorbitorul într-adevăr nu cunoaşte răspunsul. Dar şi în o atare situaţie un *nu ştiu*, pronunţat scurt şi sec, ar putea avea şi unele conotaţii nedorite. De aceea, pentru a le exclude, e recomandabil ca el să fie însoţit de anumite formule şi de o mimică ce exprimă bunăvoinţă şi regret.

Dacă vorbitorul, din anumite motive, nu voieşte să dea răspuns la o întrebare (ceea ce este admisibil), el ar putea să-l facă pe interlocutor să înţeleagă acest lucru prin una din formulele:

– revenim cu altă ocazie la acest subiect;

– mi se pare nepotrivit acest subiect;

– hai mai bine să vorbim despre altceva.

Încheind consideraţiile privitor la întrebare şi răspuns, am mai face o recomandare: atunci cînd nu ştim prea bine dacă o întrebare/un răspuns se înscrie sau nu în limitele normelor de etică, să încercăm a ne transpune în situaţia interlocutorului nostru. S-ar putea să simţim şi noi ceea ce simte el şi atunci vom găsi mai uşor formula adecvată.

BDD-A20898 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:26 UTC)